

โครงการเยาวชนพลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร

การสัมมนาและวิพากษ์เพื่อหารูปแบบ และแนวทางที่เหมาะสม

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรมได้จัดสัมมนาและวิพากษ์เพื่อหารูปแบบและแนวทางการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมของโครงการเยาวชนพลยุติธรรม เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2550 ระหว่างเวลา 13.00 - 16.00 น. ณ ห้องลาเวนเดอร์ โรงแรมรามาร์คเด็นส์ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาฯ 68 คน ประกอบด้วยอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ที่ปรึกษาด้านพัฒนามาตรฐานการศึกษา สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้แทนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจากโรงเรียนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครที่เข้าร่วมโครงการฯ ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดย นายกอบเกียรติ กสิวิวัฒน์ รองผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม เป็นประธานในพิธี วัตถุประสงค์ของการสัมมนาครั้งนี้ เพื่อร่วมกันพิจารณาหารูปแบบและแนวทางการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมของโครงการเยาวชนพลยุติธรรม เพื่อนำไปใช้เป็นต้นแบบในการขยายผลการดำเนินงานของโครงการต่อไป

สรุปสาระสำคัญของการสัมมนา

คณะที่ปรึกษาโครงการได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ความเป็นมาของโครงการ

โครงการเยาวชนพลยุติธรรมเริ่มดำเนินการโดยสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ในระยะที่ 1 เป็นการนำร่องเพื่อหารูปแบบกิจกรรมที่เป็นการปลูกจิตสำนึกและเสริมสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับความยุติธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตของเด็กและเยาวชน เริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ 2548 ณ จังหวัดนครราชสีมา มีสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 21 โรงเรียน ต่อมาได้ดำเนินการในระยะที่ 2 พ.ศ. 2549 โดยขยายผลต่อไปใน 4 ภาค ของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดภูเก็ต จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดเชียงใหม่ มีสถานศึกษาที่เข้าร่วมจำนวน 58 โรงเรียน และได้ดำเนินการจัดประกวดกิจกรรมตามโครงการเยาวชนพลยุติธรรมระดับประเทศ ภายใต้การประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรมครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2549 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี ซึ่งได้รับความสนใจและการยอมรับจากประชาชนและผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม จึงได้ขยายผลการดำเนินงาน ต่อในระยะที่ 3 คือ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2549 และจัดประกวดกิจกรรมในเดือน กุมภาพันธ์ 2550

ดังนั้น จากการขยายผลการดำเนินงานของโครงการในระยะที่ 3 นี้ ทำให้เกิดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมที่จะนำไปเป็นต้นแบบเพื่อขยายผลการดำเนินโครงการต่อไป

2. รูปแบบของกิจกรรมโครงการเยาวชนพลยุติธรรม

รูปแบบการจัดกิจกรรมของโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครที่เข้าร่วมโครงการ มี 9 รูปแบบที่เหมาะสม ดังนี้

- 1) รูปแบบกิจกรรมที่เป็นเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรมและกฎหมายเบื้องต้นในสถานศึกษา
- 2) รูปแบบกิจกรรมที่นำกระบวนการยุติธรรมจำลองมาใช้ในการแก้ปัญหาในโรงเรียน
- 3) รูปแบบกิจกรรมที่เป็นการปลูกจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีแก่เด็กและเยาวชนในเรื่องของความยุติธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต
- 4) รูปแบบกิจกรรมที่เน้นเรื่องการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันและการป้องกันปัญหาอาชญากรรม
- 5) รูปแบบกิจกรรมที่เป็นการเสริมสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนหรือกระแสนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม
- 6) รูปแบบกิจกรรมที่เป็นการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในโรงเรียน
- 7) รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการเข้าไปในหลักสูตร
- 8) รูปแบบกิจกรรมที่เป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกในสิทธิและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย
- 9) รูปแบบกิจกรรมที่เป็นการประชาสัมพันธ์โครงการและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

จากการประกวดกิจกรรมในรอบชิงชนะเลิศ เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2550 ณ หอประชุมกันตัง สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ผลการตัดสินการประกวดกิจกรรมของโรงเรียนที่ได้รับรางวัล ปรากฏดังต่อไปนี้

ระดับช่วงชั้นที่ 2	ผลการตัดสิน
โรงเรียนโสมสิตสโมสร โครงการ “เด็กไทยสร้างสรรค์ความยุติธรรม”	ชนะเลิศ
โรงเรียนบางแค (เนื่องสังวาลอนุสรณ์) โครงการ “เซอร์ลือคโฮมน้อย”	รองชนะเลิศอันดับ 1
โรงเรียนสามัคคีบำรุงวิทยา โครงการ “ห้องสมุดยุติธรรม”	รองชนะเลิศอันดับ 2
ระดับช่วงชั้นที่ 3	
โรงเรียนนวลนรดิศวิทยาคม รัชมิ่งคลาภิเษก โครงการ “นวลรัษา รวมพลังเยาวชนพลยุติธรรม”	ชนะเลิศ
โรงเรียนวัดยายร่ม (วัฒนราษฎร์รังสรรค์) โครงการ “ศูนย์เยาวชนพลยุติธรรม โรงเรียนวัดยายร่ม”	รองชนะเลิศอันดับ 1
โรงเรียนทวีธาภิเศก โครงการ “เยาวชนพลยุติธรรมทวีธาใต้ร่วมพระบารมี”	รองชนะเลิศอันดับ 2

ระดับช่วงชั้นที่ 4	
โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี โครงการ “เยาวชนรุ่นใหม่หัวใจยุติธรรม”	ชนะเลิศ
โรงเรียนอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย โครงการ “เยาวชนพลยุติธรรมเพื่อความสมานฉันท์ในอิสลาม วิทยาลัยแห่งประเทศไทย”	รองชนะเลิศอันดับ 1
โรงเรียนสีกัน (วัฒนานครอุบลราชธานี) โครงการ “คนดียอมซื้อสัตย์”	รองชนะเลิศอันดับ 2

3. การประเมินผลโครงการ

การประเมินผลโครงการใช้แบบวัดความรู้ แบบวัดทัศนคติ แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม และแบบสอบถามความคิดเห็นในการเข้าร่วมโครงการเยาวชนพลยุติธรรม และจัดทำรายงานประเมินผลการดำเนินงานในครั้งนี้ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มนักเรียนแกนนำที่เข้าร่วมในโครงการเยาวชนพลยุติธรรม จำนวนทั้งหมด 540 คน ประกอบด้วย

- นักเรียนแกนนำช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 - ป.6) จำนวน 180 คน
- นักเรียนแกนนำช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 - ม.3) จำนวน 180 คน
- นักเรียนแกนนำช่วงชั้นที่ 4 (ม.4 - ม.6) จำนวน 180 คน

2. กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาและ/หรือครูของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้งกระบวนการ ทั้ง 19 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 38 คน

3. กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนของที่เข้าร่วมโครงการ โดยสุ่มจากโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการจนถึงรอบชิงชนะเลิศ ช่วงชั้นละ 1 โรงเรียน รวม 3 โรงเรียนๆ ละ 20 คน รวม 60 คน

จากผลการประเมินผล สรุปพบว่า

1. นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. ผู้บริหารโรงเรียนและครูส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้ทางด้านกฎหมายและการปลูกจิตสำนึกเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรมของเด็กและเยาวชนที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

3. ผู้ปกครองของนักเรียนเห็นด้วยว่าการเข้าร่วมโครงการเยาวชนพลยุติธรรมของเด็กและเยาวชน เป็นการเสริมสร้างความรู้และทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรม เป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ตลอดจนเป็นการป้องกันการทุจริตและสร้างให้เด็กนักเรียนเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการจะนำไปใช้เป็นตัวแบบให้กับโรงเรียนต่าง ๆ

ผู้เข้าร่วมสัมมนามีความเห็นร่วมกันว่ารูปแบบของกิจกรรมที่เหมาะสมในการจะนำไปใช้เป็นตัวแบบให้กับโรงเรียนต่างๆ ควรจะเป็นกิจกรรมที่เข้าลักษณะใด ลักษณะหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมที่เสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรมและกฎหมายเบื้องต้น ในลักษณะของการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน บทบาทสมมติ หรือการแสดงละครที่สอดแทรกความรู้ทางด้านกฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชน กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค หรือกฎหมายเบื้องต้นสำหรับนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เพื่อให้เด็กเกิดความสุขสนทนและสามารถจดจำได้ดียิ่งขึ้น แต่หลังจากที่นักเรียนแสดงจบแล้ว ควรจะมีบทสรุปข้อกฎหมาย หรือควรจะมีผู้ที่มีความรู้ด้านกฎหมายเป็นผู้ชี้แจงให้ความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้ผู้ชมได้เรียนรู้กฎหมายดียิ่งขึ้น

ที่ประชุมได้ตั้งข้อสังเกตในประเด็นของการนำเสนอในรูปแบบละครสอนกฎหมายว่าอาจจะมีการข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนเกิดขึ้นได้ หากนักเรียนนำเสนอข้อกฎหมายที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากการขาดความรู้ทางด้านกฎหมายที่เพียงพอ ซึ่งครูควรให้ความรู้แก่นักเรียนในส่วนนี้เพิ่มเติม และควรให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นแก่ครู เพราะถ้าหากครูขาดความรู้ด้านกฎหมายจะทำให้เกิดความผิดพลาดในการสื่อสาร หรือการดำเนินกิจกรรมของนักเรียนได้

กิจกรรมที่น่าสนใจอื่น ๆ ที่เป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเหมาะสมสำหรับเด็กนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 และ 4 คือ การจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมาย การผลิตการ์ตูน Animation สอนกฎหมาย และการแข่งขันตอบปัญหากฎหมายในโรงเรียน

2) กิจกรรมที่ส่งเสริมทัศนคติที่ดีในเรื่องความยุติธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต ในรูปแบบของการแสดงละคร การร้องเพลง การวาดภาพ การเล่านิทาน เรียงความ หรือการประกวดคำขวัญ ซึ่งเหมาะสมสำหรับเด็กนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2 และ 3 สำหรับเด็กนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 4 ซึ่งเป็นเด็กวัยรุ่น ควรส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นในเรื่องการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการ หรือ การแก้ไขปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง

3) เป็นกิจกรรมที่นำกระบวนการยุติธรรมจำลองมาใช้ในแก้ไขปัญหาโรงเรียน เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคม

4) กิจกรรมการสร้างเครือข่ายในชุมชน และการบูรณาการองค์ความรู้ทางด้านกฎหมายและความยุติธรรมเข้าไปใน 8 สาระวิชา ซึ่งโครงการเหล่านี้สามารถนำไปต่อยอดเพื่อจัดทำกิจกรรมอื่นๆ ที่มีประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาได้หลายรูปแบบและหลายแนวทาง เพราะเป็นโครงการใหม่ทำให้เด็กมีส่วนร่วม และเด็กเป็นผู้คิดค้นรูปแบบด้วยตนเอง โดยมีครูคอยแนะแนวและชี้แนะข้อกฎหมายที่ถูกต้องให้เพิ่มเติม

2. รูปแบบของการดำเนินกิจกรรมโครงการ

ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่มีความเห็นร่วมกันว่า รูปแบบของการจัดประกวดกิจกรรมมีจุดแข็ง คือ เป็นการกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้นักเรียนในโรงเรียนแข่งขันกันทำกิจกรรมเพื่อประกวดผลงานของแต่ละโรงเรียน

และเป็นสิ่งที่ดีในการกระตุ้นให้นักเรียนมีการแข่งขันกันที่จะแสวงหาความรู้ เช่น การค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ ตำราต่าง ๆ ตลอดจนการนำเด็กนักเรียนไปศึกษาดูงานในหน่วยงานกระบวนการยุติธรรม เช่น ศาล สถานีตำรวจ สถานีพินิจและคุ้มครองเด็ก เป็นต้น

ตัวแทนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เห็นว่า โครงการเยาวชนพลยุติธรรมเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ในระยะยาว ดังนั้น ควรดำเนินโครงการให้ยั่งยืนเข้าไปในวิถีชีวิตของเด็กนักเรียน และครอบคลุมทุกโรงเรียน แต่เปลี่ยนรูปแบบจากการประกวดเป็นการประเมินกิจกรรม และประเมินที่ตัวเด็กแกนนำ นอกจากนี้ควรดึงผู้ปกครองและชุมชนมาร่วมในการให้ความรู้ทางกฎหมายอาญา สิทธิและหน้าที่ เพื่อพัฒนาครู ครอบครัว ชุมชน เอกชนและภาครัฐให้เป็นเอกภาพเดียวกัน

ผู้แทนจากสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ฯ เห็นว่า โครงการนี้เป็นโครงการที่ดีมาก ควรบรรจุรูปแบบการจัดกิจกรรมลงในแผนปฏิบัติการของโรงเรียนโดยให้บูรณาการเข้าไปในทุกกลุ่มสาระโดยให้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแกนนำ เช่น กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จัดตั้งสภายุติธรรม โดยใช้คณะกรรมการนักเรียนเป็นประธานคณะกรรมการ โดยใช้นักเรียนในระดับมัธยมปลายเป็นแกน และมีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทุกระดับเป็นคณะกรรมการร่วม และมีระดับประถมศึกษาตอนปลายเป็นคณะอนุกรรมการ เพื่อเป็นโครงการต้นแบบแก่โรงเรียนอื่นๆ ต่อไป และเมื่อได้รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมแล้ว ทางโครงการควรลดบทบาทการประกวดระหว่างโรงเรียนลง แต่ให้ทุกโรงเรียนที่สามารถทำผลงานผ่านเกณฑ์การประเมินของโครงการ ฯ ได้รับการรับรองจากกระทรวงยุติธรรมให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ เพื่อให้โรงเรียนได้ดำเนินงานต่อไปในระยะยาว

ที่ปรึกษาด้านมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงรูปแบบของกิจกรรมในมุมมองกว้างว่า ควรนำสาระสำคัญของโครงการหรือบทความที่เกี่ยวกับโครงการเผยแพร่ลงในวารสารของสำนักงานคณะกรรมการขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกจังหวัด ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีโครงการสถานักเรียนอยู่แล้ว ควรให้โรงเรียนเหล่านี้จัดทำโครงการผ่านสถานักเรียนของเขตพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ควรนำเอาไปเป็นต้นแบบการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน และควรดึงผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้นำทางศาสนาอิสลามเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ เพื่อบูรณาการการจัดกิจกรรมของโครงการเยาวชนพลยุติธรรมให้เข้าไปในรูปแบบการดำเนินชีวิต หรือทำให้เป็นวิถีชีวิตที่ต้องปฏิบัติอยู่ทุกวัน

3. ข้อเสนอแนะ

ผู้เข้าร่วมการสัมมนาฯ มีแนวความคิดที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือเน้นให้เด็กและเยาวชนได้รับประโยชน์สูงสุดอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และมีข้อเสนอแนะในการพัฒนา รูปแบบและแนวทางการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมของโครงการ ดังต่อไปนี้

3.1 ควรปรับเปลี่ยนระยะเวลาดำเนินงานเป็นช่วงภาคเรียนที่ 1 เพราะภาคเรียนที่ 2 เด็กนักเรียนและครูต้องเตรียมตัวสอบเลื่อนชั้นและมีภาระงานมาก ทำให้ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้เต็มที่ และขาดการเตรียมความพร้อมสำหรับการประกวด

3.2 ควรนำกิจกรรมไปต่อยอดและขยายผลออกไปในโรงเรียนหรือเด็กในชุมชนต่าง ๆ ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา โดยการจัดทำเอกสารคู่มือ วัตถุประสงค์การประกวดหรือการจัดกิจกรรมของเด็กนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อเป็นการให้ความรู้ทางด้านกฎหมาย และเสริมสร้างคุณธรรมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม ซึ่งโครงการดังกล่าวจะช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลได้ในระยะยาว

3.3 โครงการเยาวชนพลยุติธรรมควรเน้นที่จะปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรม จริยธรรมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต และความยุติธรรม โดยจัดทำสภาเยาวชนให้เด็กเล็กระดับชั้นประถมศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีเด็กทั้งศาสนาพุทธและอิสลาม ควรจัดหาครูและคณะกรรมการที่นับถืออิสลามให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เด็กนักเรียนอิสลามและนักเรียนพุทธได้เรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน และให้อยู่ร่วมกันแบบใช้มาตรการสมานฉันท์ ซึ่งโครงการเยาวชนพลยุติธรรมสามารถนำรูปแบบการจัดกิจกรรมดังกล่าวเข้ามาเป็นตัวกลางในลักษณะของ Manual Standard เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกอย่างยั่งยืน ส่วนเด็กโตควรปลูกฝังเรื่องกฎหมายและการแก้ไขปัญหาในโรงเรียน

3.4 ควรมีการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน และพัฒนาไปสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบ โดยหากโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ สามารถผ่านตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ควรจะประกาศให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ และมีการผลักดันให้เป็นนโยบายหรือส่งต่อให้กระทรวงศึกษาธิการบูรณาการเข้าไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน

3.5 การประกวดกิจกรรมของโครงการจะต้องมีเกณฑ์การประกวดที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน เพื่อให้เกิดความเป็นกลางและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ก่อนปิดการสัมมนา นายกอบเกียรติ กสิวิวัฒน์ รองผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม ได้กล่าวสรุปว่า รูปแบบการดำเนินกิจกรรมมีความชัดเจนและเหมาะสมทุกรูปแบบ แต่ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้กับเด็กและเยาวชน และการประกวดกิจกรรมเป็นเพียงสีเส้นหรือเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชนที่ได้ดำเนินกิจกรรมมาอย่างเหนียวแน่น ได้เกิดความรู้สึกกระตือรือร้น และรับทราบว่าผู้ใหญ่ในโครงการยังติดตามและให้กำลังใจมาโดยตลอด แต่โรงเรียนไม่ควรเน้นหรือทุ่มเทให้การประกวดกิจกรรมมากเกินไป จนทำให้มองข้ามสิ่งดี ๆ ที่น่าจะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมของโครงการ

